SÚČASNÉ TRENDY MIGRÁCIE OBYVATEĽSTVA REGIÓNU ČESKÝCH BUDĚJOVÍC

Dagmar Popjaková

Abstract

Changes in population migration trends influence to a substantial degree the way how settlement of a territory evolves. In Bohemia, as in the Central Europe, the transformation of society after 1989 and its economic consequences brought a slowdown in migration flows. As a result, the expected suburbanization processes intensified until the end of the 90's. In order to observe the trend in population migration between 1992 and 2010, we use an example of the metropolitan region of České Budějovice. In spite of the impact of the economic crisis, we can observe a rise in migration effectiveness for the past five years, as well as a stagnation or a slowdown of suburbanization trends, confirming the counterurbanization trends, and the absence of reurbanization ones.

Keywords: population change, natural changes of population, migration, migration flows, suburbanization, counterurbanization, reurbanization

Úvod

Za ostatné dve-tri desiatky rokov sme zaznamenali doznievanie intenzívnych koncentračných: urbanizačných procesov a mierne zosilňovanie procesov dekoncentračných: deurbanizačných (Bartoš a i. 2011; Čermák 2001, 2005 s. 175; Čermák a i. 2009; Hampl 2005; Hampl a i. 1987; Hudec 2011, Librova 1997; Musil, Müller 2008 s. 341; Sýkora 2002). Bázu týchto procesov tvoria migračné presuny obyvateľstva v priestore. Môžeme teda konštatovať, že zmeny migračného správania a následne tokov obyvateľstva, vyvolané a ovplyvnené sociálno-ekonomickými podmienkami života spoločnosti, reflektujú v konečnom dôsledku modifikácie sídelného systému. Predložená štúdia si kladie za cieľ analyzovať všeobecne vývoj migrácie a tiež súčasné smery migračných prúdov na príklade regiónu Českých Budějovic (RCB).

V prvej časti príspevku je definovaný záujmový región, vnútorné hranice jeho jadra, suburbia a vidieka. Nasleduje analýza celkovej, úhrnnej migrácie obyvateľstva RCB a stručné osvetlenie vnútorných migračných tokov regiónu za obdobie rokov 1992-2010. Podkladovými dátami, z ktorých štúdia vychádzala, bola anonymizovaná databáza migrantov Jihočeského kraja (JCK) Českého statistického úradu (ČSÚ 2012 a, b, c).

Región Českých Budějovic

Región Českých Budějovic (Čekal 2009) tvoria v zásade dva správne obvody obcí s rozšírenou pôsobnosťou (SOORP), a to České Budějovice a Trhové Sviny, a k nim príslušné obce správnych obvodov Prachatic, Českého Krumlova, Týnu n. V., Třebone a Kaplic. Jadrom regiónu je mesto České Budějovice (CB). Vyčlenená suburbánna zóna mesta (Ouřeniček a i. 2012) pozostáva zo 43 obcí v jeho bezprostrednom zázemí. Zvyšných 73 obcí v severozápadnej, severo- a juhovýchodnej časti regiónu spadá do širšieho, vidieckeho zázemia mesta (pozri ďalej – mapa 1).

Všeobecný charakter migrácie

Rast počtu obyvateľov regiónu Českých Budějovic je zabezpečovaný predovšetkým (z 96 %) migračnými prírastkami, čistou imigráciou osôb. Pokiaľ teda skúmame celkovú migráciu (vnútorná + vonkajšia), môžeme konštatovať, že RCB je migračne relatívne aktívny – priemerne ročne v rámci neho migrovalo viac ako šesť tisíc migrantov. Najvyššiu priemernú intenzitu migrácie obyvateľstva región dosiahol v r. 2006-2010. Intenzitou migrácie, či už pri hodnotení migračného objemu alebo migračnej účinnosti, tak región prevyšoval JCK (graf 1, tab. 1).

Graf 1: Porovnanie intenzity migrácie v rokoch 1992 – 2010 – Jihočeský kraj (JCK) a región Českých Budějovic (RCB)

Graph 1: Comparison of migration intensity between 1992 – 2010 – South Bohemia county (JCK) and České Budějovice region (RCB)

Zdroj: ČSÚ 2012 a, b, c

Po útlme v druhej polovici 90. rokov počet migrantov regiónu rástol absolútne aj relatívne postupne od r. 2000 s maximom v r. 2007, kedy počet migrantov dosiahol hranicu takmer 11 tisíc osôb. Uzavretosť migrácie regiónu je

predpokladane výrazne nižšia v porovnaní s úrovňou kraja (priemerne ročne 43 % verzus 59 %). Odhladiac od vnútornej migrácie, najintenzívnejšie migračné väzby v rámci kraja má región s okresom Český Krumlov (hrubá miera migračného obratu HMMO 3,3 %), mimo kraja je to s Prahou, hl. mestom (2,1 %). Podiel zahraničnej migrácie (ktorej zmena evidencie od r. 2001 sa prejavila na jej štatistike) na celkovom objeme migrácie za región je priemerne na rovnakej úrovni ako v JCK. Zahraniční migranti tvoria priemerne asi desatinu počtu migrantov.

Tab. 1: Bilancia migrácie Jihočeského kraja a regiónu Českých Budějovic v r. 1992 – 2010

Table 1: Balance of the migration in South Bohemia county and in České Budějovice region between 1992 – 2010

	1992- 1995	1996- 2000	2001- 2005	2006- 2010	1992- 2010	1992- 2010
Juhočeský kraj (JCK)	ročný priemer					spolu
počet obyvateľov	626069	626406	625465	633951	628073	11933390
počet prisťahovaných	4045	3231	3431	3908	3633	69030
počet vysťahovaných	3633	2906	3248	3714	3362	63875
počet migrantov vo vnútri JCK	10035	8732	9986	11535	10074	191404
uzavretosť migrácie v %	56,7	58,7	59,9	60,2	59,0	59,0
počet zahraničných migrantov	507	517	3278	2982	1890	35912
podiel zahr. migrácie v %	3	3	16	13	10	10
migračný obrat - migranti spolu	18220	15387	19942	22139	18959	360221
HMMO v %	29,1	24,6	31,9	34,9	30,2	30,2
migračné saldo	412	325	183	194	271	5155
HMMS v %	0,7	0,5	0,3	0,3	0,4	0,4
Účinnosť migrácie (UM) v %	2,3	2,1	0,9	0,9	1,4	1,4
Región Českých Budějovic (RCB)	ročný priemer					spolu
počet obyvateľov	179801	181138	182362	188225	183044	3477833
počet prisťahovaných	1851	1498	1717	2185	1811	34403
počet vysťahovaných	1485	1174	1335	1456	1356	25759
počet migrantov vo vnútri RCB	1990	1937	2520	2857	2344	44527
uzavretosť migrácie v %	37,4	45,9	45,2	44,0	42,5	42,5
počet zahraničných migrantov	161	173	1134	923	621	11794
podiel zahr. migrácie v %	3	4	17	12	10	10
migračný obrat - migranti spolu	5486	4781	6705	7421	6131	116483
HMMO v %	30,5	26,4	36,8	39,4	33,5	33,5
migračné saldo	366	324	382	730	455	8644
HMMS v %	2,0	1,8	2,1	3,9	2,5	2,5
Účinnosť migrácie (UM) v %	6,7	6,8	5,7	9,8	7,4	7,4

Zdroj: ČSÚ 2012a, b, c; Poznámka: HMMO - hrubá miera migračného obratu, HMMS - hrubá miera migračného salda, UM = HMMS/HMMO

Región CB je zároveň migračne ziskový – po celé sledované obdobie prevláda počet prisťahovaných nad počtom vysťahovaných. Od počiatku nového

milénia pozorujeme roztváranie migračných nožníc a mierne zvyšovanie saldovej zložky migrácie, s jej maximom v r. 2007 (hrubá miera migračného salda HMMS 8,5 ‰). Migračné zisky vykazuje región ako celok a v rámci neho predovšetkým obce suburbánnej zóny (priemerne 15 ‰). Napriek tomu, že aj za posledné roky niektoré obce suburbia získavajú prisťahovávaním obyvateľstvo veľmi výdatne, predsa len tým, že sa čiastočne zredukoval počet prisťahovaných do obcí suburbánnej zóny ako celku a zvýšil sa výraznejšie počet vystťahovaných, zaznamenávame mierny pokles čistej migrácie suburbia (pri celkovom raste intenzity migrácie – hrubá miera migračného obratu /HMMO/ dosiahla v r. 2001-2005 63,4 ‰, v r. 2006-2010 HMMO 65,5 ‰; sledujeme úbytok salda migrácie – hrubá miera migračného salda /HMMS/ v r. 2001-2005 19,6 ‰; v r. 2006-2010 18,2 ‰). Hranica migračnej ziskovosti obcí sa posúva posledné roky poza suburbánnu zónu. Intenzívne migračne získava skupina obcí s 1000-2500 obyvateľmi (priemerne za roky 1992-2010 16,6 ‰). Z vidieckych obcí najväčšiu HMMS vykazujú najmenšie obce do 200 obyvateľov ako celok (8,4 ‰). Na druhej strane negatívnu bilanciu úhrnnej migrácie má od r. 1995 jadro RCB mesto České Budějovice. Minimálne migračné zisky až straty vykazujú tiež niektoré mestá a opäť aj niektoré malé periférne obce.

Vnútná migrácia medzi jadrom a zázemím regiónu

Sledovaná bola ďalej migrácia obyvateľstva medzi vyčlenenými tromi typmi územia – mestom, jeho suburbánnou zónou a vidiekom. Zo získaných údajov o objeme migrantov sa dá vyčítať, že najintenzívnejšie sú suburbanizačné prúdy sťahovania obyvateľstva z mesta CB do jeho bezprostredného zázemia (objem migrácie absolútne 16 924 osôb za r. 1992-2010). Toky kontraurbanizačné (7206 migrantov) a reurbanizačné (12 524 migrantov) zďaleka nedosahujú úroveň suburbanizačných.

Vychádzajúc z koncepcie Geyera a Kontulyho (1993), dochádza ku kontraurbanizácii vtedy, keď dekoncentračné prúdy, dané počtom imigrantov na vidiek z jadra a suburbia, sú vyššie ako prúdy koncentračné, t.j. počty emigrantov z vidieka do jadra a suburbia. Obdobne potom sa dá parafrázovať, že k reurbanizačným procesom dochádza v situácii pokiaľ počet prisťahovaných zo suburbia a vidieka do mesta, tiež z vidieka do suburbia je väčší ako počet vystťahovaných do suburbia a na vidiek z mesta plus zo suburbia na vidiek (obr. 1). Ak vychádzame z týchto premís a súčasne ošetrojeme absolútne veľkosti migračných presunov v regióne RCB, dochádzame k záveru, že sa na sledovanom území potvrdzuje priebeh kontraurbanizácie (vychádzajúc obr. 1 platí, že: $4\,840 + 2\,366$ /čierne šípky/ $> 3\,123 + 2\,444$ /sivé šípky/) a zásadne vyvracia priebeh reurbanizácie (obdobne neplatí, že: $6\,957 + 3\,123 + 2\,444$ /čierne šípky/ $> 16\,924 + 4\,840 + 2\,366$ /sivé šípky/).

Mapa 1: Čistá migrácia obyvateľov obcí regiónu Českých Budějovic v rokoch 1992 – 2012

Map 1: Net migration of the municipalities population in České Budějovice region between 1992 – 2010

Obr. 1: Kontraurbanizácia (K) a reurbanizácia (R)

Figure 1: Counterurbanization (K) and reurbanization (R)

Poznámka: Vlastné spracovanie

Záver

Pre región Českých Budějovic je v priebehu 90. rokov charakteristické doznievanie migračných trendov z predchádzajúceho obdobia a postupné znižovanie intenzity migrácie. Po tomto období sa pozvoľne zvyšuje nielen objem migrácie, vyjadrený rastúcim absolútnym počtom migrantov, ale aj účinnosť migrácie. K najväčšiemu priemernému rastu hodnôt základných ukazovateľov migrácie dochádza za posledných päť sledovaných rokov 2006-2010. Migračne získavajú predovšetkým obce suburbánnej zóny. Napriek tomu, že objem migrantov suburbia rastie a že zároveň sledujeme istú formu priestorového rozširovania suburbanizačných procesov poza hranice suburbia, tým že sa znižuje počet prisťahovaných a zvyšuje počet vystáňovaných, dochádza k redukcii čistých migračných ziskov tohto územia, a tým k istej zmene vo vývoji redistribúcie obyvateľstva v priestore. Po roku 1997 zaznamenávame prejav kontraurbanizácie v regióne RCB. Navyše po r. 2005 dosahujú výraznejšie migračné zisky najmenšie obce periférneho zázemia mesta CB, ktorých priemerné hodnoty sa približujú ziskom obcí suburbia. Napriek tomuto trendu, na konci sledovaného obdobia, suburbanizačné procesy stále výrazne prevyšujú nad objemom kontraurbanizačných a reurbanizačných migračných procesov.

Literatúra

- Bartoš, M. a i. 2011.** Amenitní migrace do venkovských oblastí České republiky. Kostelec nad Černými lesy : Lesnická práce, 2011, 196 s. ISBN 978-80-87154-49-6.
- Čekal, J. 2009.** Migrace obyvatel v regionu Českých Budějovic v letech 1992-2004. In Kubeš, J. a kol.: Urbánní geografie Českých Budějovic a Českobudějovické aglomerace II. Banská Bystrica : Ústav vědy a výskumu Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2009, s. 73-86. ISBN 978-80-8083-734-1.
- Čermák, Z. (2001):** Vývoj migrační mobility v devadesátých letech v České republice. In: Hampl, M. a kol.: Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie. Praha, Univerzita Karlova v Praze. Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, s. 87-98
- Čermák, Z. 2005.** Migrace a suburbanizační procesy v České republice. Demografie, 2005, 47, č. 3, s. 169-176. ISSN 0011-8265.
- Čermák, Z. – Hampl, M. – Müller, J. 2009.** Současné tendence vývoje obyvatelstva metropolitních areálů v Česku: dochází k významnému obratu? Geografie, 2009, 114, č. 1, s. 37-51. ISSN 1212-0014.
- ČSÚ – Český statistický úřad. 2012a.** Regionální časové řady [online]. 2012a [cit. 2012-07-26]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/regionalni_casove_rady>.
- ČSÚ – Krajská správa Českého statistického úřadu. 2012b.** Anonymizovaná databáze migrantů Jihočeského kraje. Krajská správa ČSÚ v Českých Budějovicích.
- ČSÚ – Krajská správa Českého statistického úřadu. 2012c.** Časové řady [online]. 2012a [cit. 2012-07-26]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/x/redakce.nsf/i/casove_rady_regionalni>.
- Geyer, H. S., Kontuly, T. 1992.** A Theoretical Foundation for the Concept of Differential Urbanization. International Regional Science Review, 1992, 15, č. 2, str. 157-177. ISSN 0160-0176.
- Hampl, M. 2005.** Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext. Praha: DemoArt pro Univerzitu Karlovu, Přírodovědeckou fakultu, 2005, 147 s. ISBN 80-86746-02-X.
- Hampl, M. – Gardavský, V. – Kühnl, K. 1987.** Regionální struktura a vývoj systému osídlení ČSR. Praha: Univerzita Karlova. 1987, 255 s. Bez ISBN.
- Hudec, R. 2011.** Centralizácia a decentralizácia obyvateľstva vo vývoji funkčného mestského regiónu Levice. Acta Geographica Univestitatis Comenianae, 2011, 55, č. 1, s. 67-92. ISBN 978-80-223-3204-0.
- Librová, H. 1997.** Decentralizace osídlení – vize a realita. Část druhá: decentralizace v realitě České republiky. Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 1997, 33, č. 1, s. 27-40. ISSN 0038-0288.

Musil, J. – Müller, J. 2008. Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze. Sociologický časopis/ Czech Sociological Review, 2008, 44, č. 2, s. 321-348. ISSN 0038-0288.

Ouředníček, M. – Špačková, P. – Novák, J. 2012 v tisku. Metodické problémy výzkumu a vymezení zón rezidenční suburbanizace v České republice. In: Ouředníček, M., Špačková, P., Novák, J. eds.: Sub Urbs. Nakladatelství Academia, Praha.

Spencer, D. 1995. Counterurbanization: the Local Dimension. Geoforum, 1995, 26, č. 2, s. 153-173. ISSN 0016-7185.

Sýkora, L. 2002. Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky. Ústav pro ekopolitiku, o.p.s. Praha. 191 s. ISBN 80-901914-9-5.

CURRENT TRENDS IN POPULATION MIGRATION IN THE ČESKÉ BUDĚJOVICE REGION

Summary

České Budějovice region is located in the central-southern part of the South Bohemia county. This region's example confirms that migration profits influence the spatial redistribution of population. The goal of the contribution is to observe the character and the course of migration processes in the area. During the 90's, migration trends of the previous period were fading away and the intensity of migration was gradually decreasing. After this period, the volume of migration, represented by a growing absolute number of migrants, started to rise gently, and so did the effectiveness of migration. The highest average growth of the core indicator values was reached in the past five years observed, that is 2006-2010, in spite of the economic crisis. In terms of migration, municipalities of suburban areas come out as leaders. Despite the fact that the volume of suburban migrants is growing, and that at the same time a certain form of spatial expansion of suburban processes beyond its borders can be observed (caused by a drop in the amount of those moving in and a rise in the amount of those moving out), the net migration profits of this area are reduced and the evolution of the spatial redistribution of population is altered to a certain extent. In spite of this trend, suburban processes considerably exceed the volume of counterurbanization and reurbanization migration processes in the end of the period studied.

Doc. RNDr. Dagmar Popjaková, PhD.

Katedra geografie PF JCU

Jeronýmova 10, 371 15 České Budějovice

E – mail: dpopjakova@pf.jcu.cz